

Περιμένοντας την ανάπτυξη

του Ηλία Ιωακείμογλου

«Το 2016 σηματοδοτεί στροφή στην ανάπτυξη», έλεγε το Δεκέμβριο του 2015 ο Αλέξης Τσίπρας, ακολουθώντας όλους τους προηγούμενους μνημονιακούς πρωθυπουργούς, αλλά και τους διεθνείς οργανισμούς, σε αυτό το παράξενο παιχνίδι όπου κάθε χρονιά αναγγέλλουν την πολυπόθητη ανάπτυξη για το επόμενο έτος. Στο ίδιο παιχνίδι επιδίδονται και εφέτος ο πρωθυπουργός και τα στελέχη της κυβέρνησης και του Σύριζα. Τα πράγματα, όμως, δεν είναι τόσο απλά. Η οικονομία έχει προσαράξει στον πυθμένα της θάλασσας και δεν μπορεί να αποκολληθεί παρά μόνο εάν κάποιος από μηχανής θεός ασκήσει εξωθεν την ευνοϊκή του δράση. Η καταστροφή παγίου κεφαλαίου στην Ελλάδα της οικονομικής συντριβής ανέρχεται σε 8% του συνόλου και θα ενταθεί περαιτέρω κατά το 2017-2018 (υπολογισμοί Ευρωπαϊκής Επιτροπής). Είναι αυτό λίγο ή είναι πολύ; Ο Eric Hobsbawm αναφέρει ότι το συνολικό πάγιο κεφάλαιο στη Γαλλία και στην Ιταλία μειώθηκε στη διάρκεια του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου κατά 8% και 7% αντίστοιχα. Το παραγωγικό σύστημα, λοιπόν, έχει συρρικνωθεί σε βαθμό που συναντάμε συνήθως σε καιρό πολέμου. Επιπλέον, η διαδικασία της καταστροφής δεν έχει ολοκληρωθεί, βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη και θα συνεχιστεί κατά το τρέχον και το επόμενο έτος (προβλέψεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής). Είναι μια διαδικασία «αποεπένδυσης», με την έννοια ότι ο επενδύσεις παγίου κεφαλαίου που πραγματοποιούνται είναι τόσο μικρές, ώστε δεν φτάνουν ούτε για να αναπληρώσουν τις πάγιες παραγωγικές εγκαταστάσεις που αποσβένονται ή αποσύρονται από το παραγωγικό δυναμικό εξαιτίας της παύσης της λειτουργίας ολόκληρων επιχειρήσεων ή τμημάτων επιχειρήσεων. Αυτό έχει αποτέλεσμα να μειώνεται ο συνολικός όγκος προϊόντος που θα ήμασταν σε θέση να παράγουμε ακόμη και εάν υπήρχε η απαραίτητη ζήτηση για τα προϊόντα μας (π.χ. μέσω μιας υποτίμησης του νομίσματος ή μέσω της άσκησης κείνσιανής πολιτικής αύξησης της ζήτησης). Πιο συγκεκριμένα, η παραγωγή ήταν 240 δισ. το 2008, κατά την έναρξη της κρίσης, και τώρα μπορούμε να παράγουμε μάξιμουμ 200. Η δε απασχόληση έχει συρρικνωθεί δραματικά και κάθε εργαζόμενος αμείβεται με πολύ χαμηλότερο μισθό, με αποτέλεσμα η αγοραστική δύναμη του συνόλου των μισθωτών να είναι καθηλωμένη σε χαμηλά επίπεδα. Η ελληνική οικονομία όμως χρειάζεται τις αυξήσεις των μισθών για να αναπτυχθεί, διότι είναι μια οικονομία που ωθείται από τους μισθούς (Μαρσέλλου 2013, Onaran και Obst 2015). Με αυτά τα δεδομένα, περιμένουν τώρα στην κυβέρνηση, τον από μηχανής θεό, δηλαδή την αύξηση της παγκόσμιας ζήτησης που θα σύρει (υποτίθεται) τις ελληνικές εξαγωγές και θα επιτρέψει στο εξωτερικό εμπορικό ισοζύγιο να παραμείνει ισοσκελισμένο ή πολύ μικρό όπως είναι σήμερα (διότι αν διευρυνθεί θα απαιτηθούν νέα διαρθρωτικά μέτρα). Περιμένουν, επίσης, να ενεργοποιηθούν ξαφνικά τα ένστικτα των κεφαλαιοκρατών που μέσα στη διετία 2017-2018 θα κάνουν επενδύσεις στην Ελλάδα. Αυτά, μπορούν να συμβούν ή να μη συμβούν, διότι δεν εμπίπτουν στο βασίλειο της αναγκαιότητας αλλά του αστάθμητου, δεν απορρέουν από την ασκούμενη οικονομική και διαρθρωτική πολιτική, είναι μια ζαριά στην πράσινη τσόχα της Ιστορίας. Το τοπίο με τη δική μας ματιά Η ελληνική κρίση δεν θα διαρκέσει για πάντα. Είμαστε τώρα σε μια μεταβατική περίοδο κατά την οποία αναδύεται, στην Ελλάδα, ένα νέο καθεστώς εκμετάλλευσης της εργασίας, το οποίο αναδύεται βαθμιαία, ως αποτέλεσμα «δημιουργικής καταστροφής». Τα κύρια χαρακτηριστικά του είναι ήδη φανερά: Πρώτον, ένα μικρότερο παραγωγικό σύστημα που συντίθεται από μεγαλύτερες, «μυώδεις» και επιθετικές επιχειρήσεις που επέζησαν της κρίσης αφήνοντας πίσω τους, στα ερείπια της μεγάλης ύφεσης, μυριάδες μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων αλλά και έναν σημαντικό αριθμό μεγάλων επιχειρήσεων. Δεύτερον, ένα εργατικό δυναμικό που αμείβεται με χαμηλούς μισθούς, που είναι απροστάτευτο, που στερείται δικαιωμάτων και γίνεται πειθήνιο με εργαλείο την εκτεταμένη και βαθιά ανασφάλεια. Τρίτον, ένα εξαθλιωμένο κοινωνικό

κράτος, απογυμνωμένο σε μεγάλο βαθμό από τις βασικές προστατευτικές του λειτουργίες. Τέταρτον, μια κοινωνία στην οποία τα δύο τρίτα του πληθυσμού βρίσκονται σε κατάσταση επισφάλειας, υλικής στέρησης και επαπειλούμενης φτώχειας. Πέμπτον, μια διαρκή κρίση κοινωνικής αναπαραγωγής που σπρώχνει στο κοινωνικό περιθώριο μεγάλες μερίδες του πληθυσμού, εκείνες που αποκλείονται από τον κόσμο της αμειβόμενης εργασίας. Σε ένα τέτοιο καθεστώς εκμετάλλευσης της εργασίας, το απόθεμα παγίου κεφαλαίου θα πρέπει να διατηρείται σε επίπεδα τόσο χαμηλά όσο απαιτείται για να διατηρούνται άφθονες εργασιακές εφεδρείες, δηλαδή ένα υψηλό ποσοστό ανεργίας ώστε να παραμένουν οι μισθοί τόσο χαμηλοί όσο απαιτείται για να ικανοποιούνται οι απαιτήσεις κερδοφορίας του κεφαλαίου (οι οποίες απαιτήσεις καθορίζονται εν πολλοίς εξωγενώς, από τις αστάθμητες ορέξεις δηλαδή της τάξης των κεφαλαιοκρατών). Επιπλέον, η ελληνική οικονομία είναι «κλειδωμένη» σε μια κατάσταση μειωμένου παραγωγικού συστήματος εξαιτίας της υποχρέωσης να διατηρεί στο εξής, και για πολλά χρόνια ακόμα, βιώσιμο εξωτερικό εμπορικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών υπό το άγρυπνο μάτι του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου: αξιοπιστία, εμπιστοσύνη, συνέπεια. Μέσα σε τέτοιες συνθήκες, η ύπαρξη ενός ευμεγέθους εφεδρικού εργατικού δυναμικού, η υψηλή ανεργία και η υποαπασχόληση, οι επισφαλώς εργαζόμενοι και οι αποθαρρημένοι που σταμάτησαν να αναζητούν εργασία, είναι στοιχεία κεντρικά του καθεστώτος εκμετάλλευσης που αναδύεται στην Ελλάδα, διότι λειτουργούν ως μηχανισμός πειθάρχησης των υποτελών κοινωνικών τάξεων. Πιο συγκεκριμένα, στην καρδιά αυτού το καθεστώτος εκμετάλλευσης της εργασίας, βρίσκουμε δύο πειθαρχικούς μηχανισμούς: έναν στην αγορά εργασίας και έναν στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου (στις χρηματοπιστωτικές αγορές): Οι χρηματοπιστωτικές αγορές έχουν τώρα κεντρικό ρόλο στην οργάνωση της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης διότι επιβλέπουν τα μεμονωμένα κεφάλαια, θέτουν στόχους κερδοφορίας γι' αυτά, και τιμωρούν τις επιχειρήσεις που αποκλίνουν από αυτά. Θέτουν με δυο λόγια τους όρους και την ένταση της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης - και τους θέτουν με βάση τις αστάθμητες ορέξεις των κεφαλαιοκρατών. Αυτές οι λειτουργίες το χρηματιστικού κεφαλαίου συγκροτούν τον χρηματοπιστωτικό μηχανισμό κοινωνικής πειθαρχίας που επιβάλλει την εντατική εκμετάλλευση της εργασίας υπό τη μορφή μιας πολιτικής που υποτίθεται ότι δεν έχει εναλλακτική (there-is-no-alternative). Στο σημείο αυτό, οι εργαζόμενοι έρχονται αντιμέτωποι με έναν δεύτερο μηχανισμό κοινωνικής πειθαρχίας, που είναι ο μηχανισμός πειθάρχησης της μισθωτής εργασίας: Υπακούστε στο δεσποτισμό του εργοδότη, εργαστείτε αποτελεσματικά και πειθαρχημένα ή αντιμετωπίστε τις σκληρές συνέπειες της ανεργίας, της ανασφάλειας, της φτώχειας, της επιδείνωσης της υγείας, της σύντομης ζωής και όλα τα δεινά που αυτά επισύρουν. Ωστόσο, αυτό το αναδυόμενο πρότυπο πειθαρχικού νεοφιλελευθερισμού, που συμπυκνώνει τους δύο παραπάνω μηχανισμούς πειθάρχησης στις αυθαίρετες ορέξεις των κατόχων κεφαλαίου, ενσωματώνει ως στοιχείο χτισμένο μέσα στο σώμα του, ως προπατορικό αμάρτημα, την συγκρουσιακή σχέση μεταξύ των αυθαίρετων απαιτήσεων του αποχαλινωμένου κεφαλαίου και της κοινωνικής αναπαραγωγής, της ανάγκης των υποτελών κοινωνικών τάξεων να ζουν σε συνθήκες υλικής επάρκειας που θα επιτρέπουν στον καθένα να έχει και ηθική επάρκεια, να συμμετέχει δηλαδή στην κοινωνική ζωή και να συμμετέχει με όρους αξιοπρέπειας. Εξαιτίας αυτής της αντίθεσης, το καθεστώς του πειθαρχικού νεοφιλελευθερισμού καθίσταται εγγενώς ασταθές: με άλλα λόγια είναι ένα καθεστώς σε μόνιμη κρίση κοινωνικής αναπαραγωγής. Και το σημαντικότερο: αυτό ανοίγει διαρκώς το ζήτημα της πολιτικής ηγεμονίας, δηλαδή θέτει σε αμφισβήτηση την ικανότητα της άρχουσας τάξης να κυβερνά με βάση ένα σχέδιο στο οποίο να αναγνωρίζει το συμφέρον της η πλειοψηφία της κοινωνίας, επομένως και πλατιές μάζες των υποτελών κοινωνικών τάξεων. Ηγεμονική Κρίση Με δυο λόγια, μια τάση διαρκούς ηγεμονικής κρίσης ενυπάρχει, ως μόνιμο, διαρθρωτικό στοιχείο, στη καρδιά του νεοφιλελεύθερου πειθαρχικού καθεστώτος. Η τάση αυτή συνοδεύεται από την

αντίρροπη τάση προς την παθητικότητα των υποτελών κοινωνικών τάξεων, η οποία εκπορεύεται από την ανεργία, τη φτώχεια, την υλική στέρηση κ.λπ., που αποδιοργανώνουν την πολιτικοποίηση, την κινητοποίηση, τη στράτευση, τις ατομικές ηθικές δυνάμεις των υποτελών κοινωνικών τάξεων. Τόσο η τάση διαρκούς ηγεμονικής κρίσης όσο και η αντιτιθέμενη σε αυτήν παθητικοποίηση που την αποδυναμώνει, εκπορεύονται από την ίδια αιτία: την ατελή, δυσλειτουργική, διακεκομμένη κοινωνική αναπαραγωγή, την αποδιοργάνωση των χαρτογραφημένων περιοχών της καθημερινής ζωής των υποτελών κοινωνικών τάξεων, από την ίδια γνήσια κρίση κοινωνικής αναπαραγωγής, την κρίση μιας κοινωνίας που δυσκολεύεται πλέον να αναπαράγει τα βασικά υλικά στοιχεία και τις ηθικές προϋποθέσεις της ύπαρξής της. Η κρίση αυτή, παράγει λοιπόν ανταγωνισμό και παθητικότητα επίσης. Ποια από τις δύο θα επικρατήσει είναι αβέβαιο, διότι δεν υπάρχει καμιά αναγκαιότητα χτισμένη μέσα στο οικονομικό και κοινωνικό σύστημα που είναι ο καπιταλισμός για να καθορίσει ποιά από τις δύο τάσεις, ο ανταγωνισμός ή η παθητικότητα, τελικά θα επικρατήσει. Ποια θα επικρατήσει είναι αστάθμητο και το κενό θα καλύψουν οι πολιτικοί και κοινωνικοί αγώνες (και ο από μηχανής θεός).
Πηγή: <https://rproject.gr/article/perimenontas-tin-anaptyxi>